مجله یافته های علوم تربیتی و آموزشی

تجربه زیسته دانشجومعلمان دانشگاه فرهنگیان از عوامل مؤثر بر افزایش انگیزه و عملکرد تحصیلی

محمدمهدی دستجانی فراهانی

دانشجوی کارشناسی آموزش علوم تجربی فرهنگیان اراک

MJOL-02-2026.0580
MNR-601-2-A35204

انگیزه تحصیلی و عملکرد مطلوب دانشجومعلمان، از عوامل مهم در کیفیت فرآیند تربیت معلم و شکل‌گیری شایستگی‌های حرفه‌ای آنان به شمار می‌رود. ازاین‌رو، شناسایی عوامل مؤثر بر انگیزه و عملکرد تحصیلی دانشجومعلمان می‌تواند در بهبود فرآیند آموزش در دانشگاه فرهنگیان نقش مؤثری داشته باشد. پژوهش حاضر با هدف شناسایی عوامل مؤثر بر انگیزه و عملکرد تحصیلی دانشجومعلمان دانشگاه فرهنگیان انجام شد. این پژوهش با رویکرد کیفی و روش پدیدارشناسی انجام گرفت. مشارکت‌کنندگان شامل ۳۲ نفر از دانشجومعلمان دانشگاه فرهنگیان پردیس‌های شهید باهنر و زینب کبری(س) اراک بودند که به شیوه نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته گردآوری و با استفاده از روش هفت‌مرحله‌ای کُلایزی تحلیل شد. یافته‌ها نشان داد عوامل مؤثر بر انگیزه و عملکرد تحصیلی ماهیتی چندبعدی دارند و در تعامل با یکدیگر شکل می‌گیرند. بر اساس یافته‌ها، عوامل فردی و خودتنظیمی تحصیلی، هویت و معنای معلمی، ویژگی‌های استاد اثربخش، تعامل و مشارکت در فرآیند یادگیری، یادگیری فعال و تجربه عملی، تناسب محتوای آموزشی با نیازهای حرفه‌ای، تعامل با همسالان، فرصت‌های علمی و پژوهشی، فناوری و آموزش نوین، شرایط رفاهی و محیط دانشگاه، شرایط اجتماعی ـ اقتصادی حرفه معلمی و یادگیری خودراهبر از مهم‌ترین عوامل شناسایی‌شده بودند. در مجموع، نتایج نشان داد تقویت پیوند میان تحصیل دانشگاهی و آینده حرفه‌ای، بهبود کیفیت آموزش و تعاملات دانشگاهی و فراهم‌کردن شرایط مناسب فردی و محیطی می‌تواند زمینه تقویت انگیزه و بهبود عملکرد تحصیلی دانشجومعلمان را فراهم سازد.

کلید واژه‌ها : انگیزه تحصیلی؛ عملکرد تحصیلی؛ تجربه زیسته؛ دانشجومعلم؛ دانشگاه فرهنگیان

The Lived Experience of Student Teachers at Farhangian University of the Factors Affecting the Enhancement of Academic Motivation and Performance

Academic motivation and favorable academic performance among student teachers are important factors in the quality of the teacher-education process and the formation of their professional competencies. Accordingly, identifying the factors affecting student teachers' motivation and academic performance can play an effective role in improving the educational process at Farhangian University. The present study aimed to identify the factors affecting the academic motivation and performance of student teachers at Farhangian University. The study was conducted using a qualitative approach and a descriptive phenomenological method. Participants comprised 32 student teachers from the Shahid Bahonar and Zeynab Kobra (PBUH) campuses of Farhangian University in Arak, selected through purposive sampling. Data were collected through semi-structured interviews and analyzed using Colaizzi's seven-step method. The findings showed that the factors affecting academic motivation and performance are multidimensional in nature and are formed through interaction with one another. Based on the findings, individual and self-regulatory factors, teacher identity and meaning, effective-instructor characteristics, interaction and participation in the learning process, active learning and practical experience, the fit between educational content and professional needs, peer interaction, academic and research opportunities, technology and modern instruction, welfare conditions and the university environment, the socio-economic conditions of the teaching profession, and self-directed learning were identified as the most important factors. Overall, the results indicated that strengthening the link between academic study and professional future, improving the quality of instruction and academic interactions, and providing suitable individual and environmental conditions can lay the groundwork for enhancing student teachers' motivation and improving their academic performance.

Keywords: Academic Motivation; Academic Performance; Lived Experience; Student Teacher; Farhangian University; Phenomenology

مقدمه :

دانشگاه‌ها به‌عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای آموزش عالی، علاوه بر انتقال و توسعه دانش، بستر شکل‌گیری فرآیندهای یادگیری، تعامل علمی و رشد حرفه‌ای دانشجویان را فراهم می‌کنند. در این میان، یادگیری در دانشگاه فرایندی صرفاً مبتنی بر دریافت و انتقال اطلاعات نیست، بلکه مشارکت فعال

دانشجویان و تعامل آنان با استادان ، همسالان و هم کلاسی ها نیز در شکل‌گیری تجربه‌ای مطلوب از فرایند یادگیری اهمیت دارد. پژوهش‌های انجام‌شده در حوزه تربیت معلم نشان داده‌اند که تجربه‌های مشارکتی و قرارگرفتن دانشجومعلمان در فرآیندهای واقعی یادگیری می‌تواند به شکل‌گیری و تحول درک، نگرش و عملکرد آنان در زمینه آموزشی کمک کند(کاراهان، ۲۰۲۲؛ رویا و نیکول، ۲۰۱۹)1همچنین، رویکردهای مشارکتی و شیوه‌های آموزشی حمایت‌کننده می‌توانند با انگیزش و پیشرفت تحصیلی دانشجومعلمان همراه باشند؛ به‌ویژه هنگامی که محیط آموزشی فرصت مشارکت، تعامل و حمایت از خودمختاری دانشجویان را فراهم می‌کند(کانیاباته و همکاران، ۲۰۲۱)2یافته‌های پژوهشی درباره دانشجومعلمان نیز نشان داده است که ادراک آنان از حمایت استاد از خودمختاری و نوع جو انگیزشی حاکم بر کلاس، با میزان درگیری تحصیلی آنان ارتباط دارد؛ به‌گونه‌ای که محیط‌های آموزشی حمایت‌کننده و انگیزشی می‌توانند زمینه مشارکت و درگیری بیشتر دانشجویان در فرایند یادگیری را فراهم کنند (لوپز-گارسیا و همکاران، ۲۰۲۲)3 بنابراین، کیفیت یادگیری در دانشگاه را نمی‌توان صرفاً به حضور دانشجو در محیط آموزشی یا عملکرد استاد محدود کرد، بلکه مشارکت فعال دانشجو، تعامل علمی با همسالان و تجربه او از محیط آموزشی نیز از مؤلفه‌های قابل توجه در فرایند یادگیری و موفقیت تحصیلی به شمار می‌آیند.

با توجه به اهمیت مشارکت دانشجو در فرایند یادگیری، یکی از مؤلفه‌های اساسی مرتبط با آغاز، تداوم و کیفیت فعالیت‌های تحصیلی، انگیزه تحصیلی است. انگیزه تحصیلی می‌تواند با میزان تلاش، مشارکت و استمرار دانشجو در فعالیت‌های آموزشی ارتباط داشته باشد و از این طریق بر تجربه او از فرآیند یادگیری و پیامدهای تحصیلی اثرگذار باشد. این انگیزش در تعامل با ویژگی‌های فردی دانشجو و شرایط محیطی شکل می‌گیرد و عواملی همچون ادراک دانشجو از توانمندی خود، تجربه‌های آموزشی و ویژگی‌های محیط یادگیری می‌توانند در آن نقش داشته باشند. شواهد پژوهشی در میان دانشجومعلمان نیز نشان داده‌اند که انگیزش با برخی از مؤلفه‌های مهم فرآیند تحصیلی، از جمله پیشرفت تحصیلی و خودکارآمدی، ارتباط دارد؛ به‌گونه‌ای که در پژوهش‌های انجام‌شده، انگیزش و خودکارآمدی در کنار یکدیگر با پیامدهای مطلوب‌تر تحصیلی همراه بوده‌اند(کولا، ۲۰۲۲)4 از سوی دیگر، انگیزه دانشجو را نمی‌توان صرفاً حاصل ویژگی‌های فردی او دانست؛ بلکه محیط آموزشی، نحوه تعامل استاد با دانشجو، حمایت از خودمختاری و جو انگیزشی حاکم بر کلاس نیز می‌توانند در شکل‌گیری و تقویت انگیزش و مشارکت تحصیلی نقش داشته باشند(کانیاباته و همکاران، ۲۰۲۱؛ لوپز-گارسیا و همکاران، ۲۰۲۲)5 از این رو، توجه به انگیزه تحصیلی مستلزم در نظر گرفتن هم‌زمان ویژگی‌های فردی دانشجو و شرایط آموزشی و اجتماعی حاکم بر محیط دانشگاه است؛ زیرا تعامل این عوامل می‌تواند زمینه مشارکت بیشتر در فرایند یادگیری و دستیابی به پیامدهای تحصیلی مطلوب‌تر را فراهم کند.

---

1 (Karahan, 2022; Royea & Nicol, 2019)

2 (Cañabate et al., 2021)

3 (López-García et al., 2022)

4 (Kula, 2022)

5 (Cañabate et al., 2021; López-García et al., 2022)

با توجه به اهمیت پیامدهای فرایند یادگیری، عملکرد تحصیلی را نمی‌توان صرفاً به کسب نمرات بالا در آزمون‌ها تقلیل داد؛ بلکه این مفهوم دربرگیرنده میزان دستیابی دانشجو به اهداف آموزشی و میزان پیشرفت او در فرآیند یادگیری است. از این منظر، عملکرد تحصیلی یکی از شاخص‌های مهم موفقیت آموزشی دانشجویان به شمار می‌آید و می‌تواند تصویری از میزان پیشرفت آنان در مسیر تحصیل ارائه دهد. در دانشجومعلمان، اهمیت عملکرد تحصیلی از آن جهت بیشتر می‌شود که فرآیند تحصیل آنان علاوه بر دستیابی به اهداف آموزشی، با آمادگی برای ایفای نقش حرفه‌ای معلمی نیز پیوند دارد. شواهد پژوهشی جدید در میان دانشجومعلمان نشان داده است که انگیزش تحصیلی و خودکارآمدی با پیشرفت تحصیلی رابطه مثبت دارند؛ به‌گونه‌ای که در یک مطالعه، انگیزش تحصیلی با پیشرفت تحصیلی رابطه‌ای مثبت و معنادار و خودکارآمدی نیز با پیشرفت تحصیلی رابطه مثبت داشت (نگاسا و وِلدْمِسکل، ۲۰۲۶)6 این یافته با مطالعاتی که بر چندعاملی بودن عملکرد تحصیلی تأکید دارند همراستا است؛ به‌عنوان نمونه، پژوهشی در میان دانشجومعلمان نشان داد که عواملی همچون انگیزش، نگرش نسبت به یادگیری، عادات مطالعه، حمایت خانواده، کیفیت برنامه درسی و کیفیت تدریس با عملکرد تحصیلی ارتباط دارند و مجموعه این متغیرها بخشی از تفاوت‌های عملکرد تحصیلی را تبیین می‌کنند (چیرانوراونیت و نیتایاتاماکول، ۲۰۲۴)7 افزون بر این، شواهدی درباره نقش عوامل غیرشناختی نیز وجود دارد؛ برای مثال، در پژوهشی بر دانشجومعلمان، فرسودگی تحصیلی با عملکرد ریاضی رابطه منفی و عزت‌نفس با عملکرد رابطه مثبت داشت، در حالی که تاب‌آوری تحصیلی در همان مطالعه رابطه معناداری با عملکرد نشان نداد(پاسکو، ۲۰۲۶)8 بنابراین، عملکرد تحصیلی پدیده‌ای چندعاملی است که نمی‌توان آن را صرفاً بر اساس توانایی شناختی یا یک متغیر منفرد مانند انگیزه توضیح داد، بلکه برای فهم دقیق‌تر آن باید مجموعه‌ای از عوامل فردی، آموزشی و محیطی و تعامل میان آنها را در نظر گرفت.

با توجه به مباحث مطرح‌شده، انگیزه و عملکرد تحصیلی را نمی‌توان حاصل یک عامل منفرد دانست، بلکه این دو پیامد از تعامل مجموعه‌ای از عوامل فردی، آموزشی و محیطی شکل می‌گیرند. در سطح فردی، باور دانشجو نسبت به توانایی‌های خود، علاقه به تحصیل و حرفه آینده، هدف‌گذاری، تلاش، پشتکار و استمرار در فعالیت‌های آموزشی می‌توانند در شکل‌گیری و تداوم انگیزه و پیامدهای تحصیلی نقش داشته باشند. شواهد پژوهشی در میان دانشجومعلمان نشان داده است که خودکارآمدی تحصیلی با انگیزش و عملکرد تحصیلی ارتباط مثبتی دارد؛ به‌گونه‌ای که دانشجومعلمان دارای خودکارآمدی بالاتر، سطوح بالاتری از انگیزش و پیشرفت تحصیلی را گزارش کرده‌اند (نگاسا و وِلدْمِسکل، ۲۰۲۶)9در کنار عوامل فردی، شرایط آموزشی و کیفیت تعامل دانشجو با استاد نیز از مؤلفه‌های مهم در شکل‌گیری انگیزش و مشارکت تحصیلی به شمار می‌آیند. سبک تدریس استاد، وضوح آموزشی، حمایت و بازخورد، حمایت از خودمختاری و فراهم‌کردن فرصت‌های یادگیری مشارکتی، با انگیزش درونی و درگیری

6 (Negassa & Weldmeskel, 2026)

7 (Chiranorawanit & Nittayathammakul, 2024)

8 (Pasco, 2026)

9 (Negassa & Weldmeskel, 2026)

تحصیلی دانشجومعلمان ارتباط نشان داده‌اند(چان و همکاران، ۲۰۲۳)10 همچنین، پژوهش‌های مبتنی بر نظریه خودتعیین‌گری نشان می‌دهند که ارضای نیازهای روان‌شناختی، به‌ویژه خودمختاری و شایستگی، می‌تواند با شکل‌گیری انگیزش خودمختار ارتباط داشته باشد و این کیفیت انگیزش نیز با درگیری تحصیلی دانشجومعلمان همراه است(لوپز-گارسیا و همکاران، ۲۰۲۳)11 افزون بر این، محیط دانشگاه و ویژگی‌های اجتماعی آن، از جمله تعامل با همسالان، فرصت مشارکت در فعالیت‌های علمی و وجود فضای حمایتی و انگیزشی، می‌توانند در تجربه تحصیلی دانشجویان نقش داشته باشند. در مورد دانشجومعلمان، عوامل مرتبط با آینده حرفه‌ای نیز اهمیت بیشتری پیدا می‌کنند؛ زیرا علاقه به حرفه معلمی، نگرش نسبت به این حرفه و پیوند میان آموخته‌های دانشگاهی و آینده شغلی می‌تواند به تجربه تحصیل آنان معنا و جهت بیشتری ببخشد. با این حال، این عوامل را نباید به‌صورت جدا از یکدیگر در نظر گرفت؛ بلکه انگیزه و عملکرد تحصیلی دانشجومعلمان در بستری شکل می‌گیرد که در آن ویژگی‌های فردی، تجربه آموزشی، تعامل با استاد و همسالان و شرایط محیط دانشگاه به صورت هم‌زمان با یکدیگر در تعامل‌اند.

تجربه تحصیلی دانشجومعلمان را نمی‌توان کاملاً مشابه تجربه سایر دانشجویان در نظر گرفت؛ زیرا آنان هم‌زمان با تحصیل دانشگاهی، برای ورود به یک حرفه تخصصی و اثرگذار، یعنی حرفه معلمی، آماده می‌شوند. از این منظر، دانشگاه فرهنگیان صرفاً بستر انتقال دانش تخصصی نیست، بلکه زمینه‌ای برای شکل‌گیری و توسعه شایستگی‌های حرفه‌ای، نگرش‌های اخلاقی و مهارت‌های مورد نیاز برای ایفای نقش معلمی فراهم می‌کند. پژوهش‌های انجام‌شده در دانشگاه فرهنگیان نشان داده‌اند که شایستگی حرفه‌ای دانشجومعلمان ابعادی فراتر از دانش علمی را دربرمی‌گیرد و مؤلفه‌هایی همچون توانمندی‌های علمی، ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای و شایستگی‌های مرتبط با ایفای نقش معلمی را شامل می‌شود؛ ازاین‌رو، کیفیت تجربه تحصیلی آنان می‌تواند با آمادگی حرفه‌ای آینده‌شان پیوند داشته باشد(احمدی‌پور و همکاران، ۲۰۲۱)12 همچنین، تجربه‌های آموزشی در دانشگاه فرهنگیان، از جمله مشارکت در فرایندهای توسعه حرفه‌ای، می‌تواند زمینه تقویت مهارت‌های تدریس، بازاندیشی، خودآگاهی، برنامه‌ریزی درسی و استفاده از فناوری‌های آموزشی را فراهم کند(صادقی‌نیا و همکاران، ۲۰۲۶)13 در چنین بستری، انگیزه و عملکرد تحصیلی دانشجومعلم تنها به موفقیت در گذراندن واحدهای درسی محدود نمی‌شود، بلکه می‌تواند با میزان آمادگی او برای ورود به حرفه و تداوم رشد حرفه‌ای نیز ارتباط داشته باشد. از سوی دیگر، ویژگی‌های آینده شغلی حرفه معلمی نیز می‌تواند در تجربه تحصیلی دانشجومعلمان نقش داشته باشد؛ برای نمونه، پژوهش‌های اخیر نشان داده‌اند که ارزش‌هایی همچون امنیت شغلی و پرستیژ اجتماعی می‌توانند با انواع انگیزش تحصیلی در دانشجومعلمان ارتباط داشته باشند (فن، ۲۰۲۶)14بنابراین، با توجه به پیوند میان تحصیل دانشگاهی، شکل‌گیری شایستگی‌های حرفه‌ای و آینده شغلی در مسیر تربیت

10 (Chan et al., 2023)

11 (López-García et al., 2023)

12 (Ahmadipour et al., 2021)

13 (Sadeghinia et al., 2026)

14 (Fan, 2026)

معلم، شناخت عوامل مؤثر بر انگیزه و عملکرد تحصیلی دانشجومعلمان اهمیت ویژه‌ای می‌یابد؛ به‌ویژه آنکه درک این عوامل از منظر خود آنان می‌تواند ابعاد تجربه‌شده و معنای این فرایند را آشکار سازد.

مطالعات پیشین نشان می‌دهند که انگیزه تحصیلی، خودکارآمدی و عوامل مرتبط با محیط آموزشی از مؤلفه‌های مهم در تبیین تجربه و پیامدهای تحصیلی دانشجومعلمان هستند. در این میان، پژوهش کولا (۲۰۲۲)15 با بررسی ۳۶۴ دانشجومعلم، رابطه میان باورهای خودکارآمدی، نگرش نسبت به حرفه معلمی و انگیزش تدریس را بررسی کرد و نشان داد که ویژگی‌های فردی و نگرشی دانشجومعلمان در تبیین انگیزش آنان اهمیت دارند. همچنین، کانیاباته و همکاران (۲۰۲۱)16 در مطالعه‌ای درباره معلمان در حال تربیت، ارتباط میان آموزش حمایت‌کننده از نیازهای دانشجویان، انگیزش و پیشرفت تحصیلی را بررسی کردند و بر اهمیت رویکردهای مشارکتی و محیط آموزشی حمایت‌کننده در فرآیند تربیت معلم تأکید داشتند. در سطحی دقیق‌تر، لوپز-گارسیا و همکاران (۲۰۲۳)17 در مطالعه‌ای روی ۹۲۰ دانشجومعلم نشان دادند که ارضای نیازهای روان‌شناختی، به‌ویژه خودمختاری، شایستگی و تازگی، با انگیزش خودمختار ارتباط دارد و کیفیت انگیزش نیز با درگیری تحصیلی آنان مرتبط است. این یافته‌ها نشان می‌دهد که انگیزه تحصیلی را نمی‌توان صرفاً ویژگی ثابت فرد دانست، بلکه کیفیت تجربه دانشجو از محیط آموزشی و میزان ارضای نیازهای روان‌شناختی او نیز در شکل‌گیری آن اهمیت دارد.

در کنار عوامل فردی، نقش استاد و محیط آموزشی نیز در مطالعات پیشین مورد توجه قرار گرفته است لوپز-گارسیا و همکاران (۲۰۲۲)18 در پژوهشی با مشارکت ۱۴۱۰ دانشجومعلم، نشان دادند که ادراک دانشجویان از حمایت استاد از خودمختاری با درگیری تحصیلی آنان ارتباط دارد و جو انگیزشی تسلط‌محور می‌تواند در این ارتباط نقش واسطه‌ای ایفا کند. بر همین اساس، پژوهشگران بر اهمیت شیوه‌های تدریسی تأکید کرده‌اند که فرصت تصمیم‌گیری، ابتکار عمل و یادگیری معنادار را برای دانشجویان فراهم می‌کنند. در حوزه عملکرد تحصیلی نیز مطالعه گوزمن (۲۰۲۳)19 بر ۱۵۲ دانشجومعلم نشان داد که ادراک و چالش‌های تجربه‌شده در دوره تدریس عملی با عملکرد تحصیلی آنان ارتباط دارند و مؤلفه‌هایی مانند تسلط بر موضوع درسی، استفاده از مواد آموزشی، تعامل با معلمان و دریافت بازخورد می‌توانند در تقویت تجربه تدریس و پیامدهای تحصیلی اهمیت داشته باشند. بنابراین، مجموع این یافته‌ها نشان می‌دهد که انگیزه و عملکرد تحصیلی در بستر تعامل میان ویژگی‌های فردی، روابط آموزشی و شرایط محیطی شکل می‌گیرند و مطالعه آنها نیازمند توجه همزمان به این سطوح است.

با وجود غلبه رویکردهای کمی در این حوزه، شماری از مطالعات کیفی نشان داده‌اند که برای فهم فرآیند تربیت معلم، توجه به تجربه و معنایی که دانشجومعلمان به موقعیت‌های آموزشی می‌دهند ضروری است

15 Kula (2022)

16 Cañabate et al. (2021)

17 López-García et al. (2023)

18 (López-García et al.,(2022)

19 Guzman (2023)

کاراهان (۲۰۲۲)20 با استفاده از روش پدیدارشناسی و انجام مصاحبه‌های عمیق با هفت دانشجومعلم علوم نشان داد که تجربه مشارکت آنان در طراحی و اجرای فرایندهای آموزشی به شکل‌گیری تغییرات در درک، نگرش و عملکردشان منجر شده و تجربه زیسته آنان دارای ابعاد پیچیده‌ای همچون تحول، کشمکش، نقد و تغییر بوده است. این یافته در امتداد مطالعاتی قرار می‌گیرد که تجربه یادگیری و تعامل دانشجومعلمان را به‌عنوان پدیده‌ای چندبعدی و وابسته به زمینه مورد بررسی قرار داده‌اند. همچنین، پژوهش داخلی «تجربه زیسته دانشجومعلمان دانشگاه فرهنگیان از برنامه جدید کارورزی تربیت معلم ایران» نشان داده است که تجربه دانشجومعلمان از کارورزی می‌تواند ابعادی همچون رضایت از حضور در مدرسه، تجربه عملی و شکل‌گیری شایستگی‌های حرفه‌ای را دربرگیرد. ازاین‌رو، مطالعات موجود اگرچه شواهد ارزشمندی درباره عوامل مرتبط با انگیزش، عملکرد، مشارکت و تجربه حرفه‌ای دانشجومعلمان فراهم کرده‌اند، بخش قابل توجهی از آنها روابط میان متغیرها را در قالب رویکردهای کمی بررسی کرده‌اند و مطالعات کیفی نیز عمدتاً بر موضوعاتی مانند کارورزی، تدریس و تجربه‌های آموزشی خاص تمرکز داشته‌اند. این وضعیت زمینه را برای پژوهشی فراهم می‌کند که به‌صورت مستقیم و از منظر خود دانشجومعلمان، تجربه آنان از عوامل مؤثر بر افزایش انگیزه و عملکرد تحصیلی را مورد واکاوی قرار دهد.

با وجود گسترش مطالعات انجام‌شده درباره انگیزه، عملکرد تحصیلی، خودکارآمدی و عوامل آموزشی و محیطی مرتبط با تجربه تحصیلی دانشجومعلمان، بررسی پیشینه نشان می‌دهد که بخش قابل توجهی از پژوهش‌های موجود عمدتاً با رویکردهای کمی، به سنجش روابط میان متغیرها و تعیین میزان اثر یا ارتباط آنها پرداخته‌اند. برای مثال، مطالعاتی نقش خودکارآمدی، انگیزش، حمایت از خودمختاری، سبک تدریس و جو انگیزشی را در ارتباط با پیشرفت یا درگیری تحصیلی دانشجومعلمان بررسی کرده‌اند، اما این رویکردها بیش از آنکه به چگونگی تجربه و معنایی که دانشجومعلمان به این عوامل می‌دهند بپردازند، بر اندازه‌گیری روابط میان متغیرها متمرکز بوده‌اند. از سوی دیگر، مطالعات کیفی و پدیدارشناختی انجام‌شده نیز نشان داده‌اند که تجربه دانشجومعلمان از فرایند یادگیری و تربیت حرفه‌ای ماهیتی پیچیده، زمینه‌مند و چندبعدی دارد؛ بااین‌حال، این مطالعات غالباً بر تجربه یک موقعیت یا برنامه آموزشی مشخص، مانند یادگیری مطالعه‌محور، طراحی و اجرای یک رویکرد آموزشی خاص یا تجربه‌های مرتبط با تدریس، تمرکز داشته‌اند. بنابراین، هنوز نیاز به پژوهشی وجود دارد که به‌صورت یکپارچه و از منظر خود دانشجومعلمان، تجربه آنان از مجموعه عوامل مؤثر بر افزایش انگیزه و عملکرد تحصیلی را بررسی کند و روشن سازد که این عوامل در بستر واقعی زندگی دانشگاهی آنان چگونه تجربه، تفسیر و معنا می‌شوند. این خلأ به‌ویژه در زمینه دانشگاه فرهنگیان اهمیت بیشتری می‌یابد؛ زیرا در این محیط، تجربه تحصیلی دانشجومعلمان با فرآیند شکل‌گیری شایستگی‌ها و آمادگی آنان برای ورود به حرفه معلمی پیوند خورده است. ازاین‌رو، پژوهش حاضر با رویکرد پدیدارشناختی و با تمرکز بر تجربه زیسته دانشجومعلمان دانشگاه فرهنگیان، درصدد است عوامل مؤثر بر افزایش انگیزه و عملکرد تحصیلی آنان را از منظر تجربه و ادراک خود آنان شناسایی و تبیین کند.

20 Karahan (2022)

هدف پژوهش حاضر، واکاوی تجربه زیسته دانشجومعلمان دانشگاه فرهنگیان از عوامل مؤثر بر افزایش انگیزه و عملکرد تحصیلی آنان است. تجربه زیسته دانشجومعلمان دانشگاه فرهنگیان از عوامل مؤثر بر افزایش انگیزه و عملکرد تحصیلی چگونه است؟

روش پژوهش :

پژوهش حاضر با رویکرد کیفی و با استفاده از روش پدیدارشناسی توصیفی انجام شد. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با مشارکت‌کنندگان گردآوری و با استفاده از روش هفت‌مرحله‌ای کلایزی مورد تحلیل قرار گرفتند.

جامعه پژوهش حاضر ، شامل دانشجومعلمان دانشگاه فرهنگیان پردیس شهید باهنر و پردیس زینب کبری(س) شهر اراک بود. مشارکت‌کنندگان با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند و در مجموع ۳۲ دانشجومعلم در پژوهش شرکت کردند. معیار ورود به پژوهش ، داشتن حداقل یک سال سابقه تحصیل در دانشگاه فرهنگیان و آشنایی کافی با محیط و فرآیندهای آموزشی دانشگاه بود. انتخاب مشارکت‌کنندگان با توجه به برخورداری آنان از تجربه مرتبط با موضوع پژوهش انجام شد و فرآیند نمونه‌گیری و گردآوری داده‌ها تا دستیابی به اشباع داده‌ها ادامه یافت.

برای گردآوری داده‌ها از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته استفاده شد. سؤالات مصاحبه بر اساس هدف پژوهش و با تمرکز بر تجربه دانشجومعلمان از عوامل مؤثر بر انگیزه و عملکرد تحصیلی تنظیم شد. در جریان مصاحبه، متناسب با پاسخ مشارکت‌کنندگان، از پرسش‌های پیگیر برای روشن‌تر شدن تجربه‌ها و دستیابی به داده‌های عمیق‌تر استفاده گردید.

پس از شناسایی و انتخاب مشارکت‌کنندگان واجد شرایط، دعوت و هماهنگی برای انجام مصاحبه‌ها از طریق ارتباط و تماس مستقیم پژوهشگر با دانشجومعلمان انجام شد. در انتخاب مشارکت‌کنندگان تلاش شد تنوع مناسبی از نظر جنسیت، رشته تحصیلی و میزان سابقه حضور در دانشگاه فرهنگیان فراهم شود تا تجربه‌های متنوع‌تری از پدیده مورد مطالعه به دست آید. پیش از آغاز هر مصاحبه، هدف پژوهش و نحوه استفاده از اطلاعات برای مشارکت‌کننده توضیح داده شد و پس از کسب رضایت آگاهانه، مصاحبه با استفاده از راهنمای نیمه‌ساختاریافته انجام و با اجازه مشارکت‌کننده ضبط شد. پس از پایان هر مصاحبه، فایل صوتی به‌صورت کامل پیاده‌سازی و برای تحلیل آماده شد. در تمامی مراحل گردآوری و گزارش داده‌ها، محرمانگی اطلاعات رعایت شد و از ذکر نام و مشخصات هویتی مشارکت‌کنندگان خودداری به عمل آمد.

داده‌های پژوهش حاضر بر اساس روش هفت‌مرحله‌ای کلایزی تحلیل شدند. بدین منظور، ابتدا متن مصاحبه‌ها به‌طور مکرر مطالعه شد تا پژوهشگر با محتوای کلی تجربه‌های مشارکت‌کنندگان آشنایی عمیق پیدا کند. در مرحله دوم، عبارات مهم و مرتبط با پدیده مورد مطالعه از متن مصاحبه‌ها استخراج شد. در مرحله سوم، برای هر یک از عبارات مهم، معنای صورت‌بندی‌شده تعیین گردید. در مرحله چهارم، معانی صورت‌بندی‌شده بر اساس ارتباط مفهومی در دسته‌های موضوعی قرار گرفتند و در مرحله پنجم، مضامین اصلی و فرعی از ترکیب و سازمان‌دهی این دسته‌ها استخراج شدند. در مرحله ششم، توصیفی جامع از پدیده مورد مطالعه و ساختار اساسی تجربه زیسته مشارکت‌کنندگان تدوین شد.

در نهایت، در مرحله هفتم، یافته‌های حاصل برای بررسی انطباق آنها با تجربه مشارکت‌کنندگان در اختیار آنان قرار گرفت و بازخورد آنان برای افزایش اعتبار یافته‌ها مورد استفاده قرار گرفت.

به منظور افزایش اعتبار و اعتماد پذیری یافته‌های پژوهش، مجموعه‌ای از اقدامات در مراحل گردآوری، تحلیل و تفسیر داده‌ها انجام شد. در مرحله گردآوری داده‌ها، مشارکت‌کنندگان از میان دانشجومعلمانی با سابقه حداقل یک سال حضور در دانشگاه فرهنگیان انتخاب شدند تا از تجربه کافی و مرتبط با پدیده مورد مطالعه برخوردار باشند. همچنین تلاش گردید مشارکت‌کنندگانی با تنوع مناسب از نظر جنسیت، رشته تحصیلی و میزان سابقه حضور در دانشگاه در پژوهش مشارکت داشته باشند تا امکان دستیابی به تجربه‌ها و دیدگاه‌های متنوع فراهم شود. در مرحله تحلیل، متن مصاحبه‌ها پس از پیاده سازی کامل، به‌صورت مکرر مطالعه شد و فرآیند تحلیل بر اساس مراحل روش کلایزی از استخراج عبارات مهم و صورت بندی معانی تا سازمان‌دهی مفاهیم و تشکیل مضامین دنبال شد. برای جلوگیری از فاصله گرفتن مضامین از داده‌های اولیه ، ارتباط میان عبارات منتخب، معانی صورت‌بندی‌شده، کدها و مضامین به صورت مستمر بررسی و تطبیق داده شد. همچنین در فرآیند تفسیر، تلاش شد یافته‌ها بر اساس محتوای واقعی اظهارات مشارکت کنندگان استخراج شوند و از تحمیل پیش‌فرض‌های پژوهشگر به داده‌ها پرهیز شود. به منظور تقویت اعتبارپذیری، یافته‌ها و برداشت‌های حاصل از تحلیل با تجربه‌های بیان‌شده توسط مشارکت‌کنندگان تطبیق داده شد و در موارد لازم برای اطمینان از انطباق تفسیر پژوهشگر با تجربه آنان، بازخورد مشارکت کنندگان مورد استفاده قرار گرفت. همچنین استفاده از نقل قول‌های مستقیم و شواهد برگرفته از متن مصاحبه‌ها در ارائه یافته‌ها، امکان ردیابی مضامین استخراج شده تا داده‌های اولیه را فراهم ساخت. برای تقویت اعتماد پذیری و تأیید پذیری نیز مراحل گردآوری و تحلیل داده‌ها به صورت منظم ثبت و مستندسازی شد؛ به‌گونه‌ای که مسیر حرکت از داده خام، عبارت‌های مهم و معانی صورت بندی شده تا شکل گیری کدها و مضامین قابل پیگیری باشد. افزون بر این، در تفسیر یافته‌ها تلاش شد میان داده‌های حاصل از مصاحبه و برداشت‌های تحلیلی پژوهشگر تمایز حفظ شود. تنوع مشارکت‌کنندگان و ارائه توصیف کافی از زمینه پژوهش نیز امکان قضاوت خواننده درباره قابلیت انتقال یافته‌ها به موقعیت‌های مشابه را فراهم می‌کند.

یافته های پژوهش :

بعد از مصاحبه با ۳۲ نفر دانشجومعلم، اشباع اطلاعاتی حاصل گردید و با خوانش مکرر متون و داده‌ها، کدهای اولیه شناسایی شد. پس از حذف کدهای تکراری، ۹۳ کد باقی ماند که به تفصیل در جدول شماره ۱ آورده شده است.

جدول شماره 1 :

ردیف	مفهوم / کد اولیه	شواهد
1	علاقه به حرفه معلمی	م۲: خود حقیقت معلمی هست که انگیزه منو بالا برده و نگه داشته است
2	علاقه به یادگیری و رشد علمی	م۳: اونایی که میخوان پیشرفت کنن و انقدر درس بخونن که به مدارج بالای علمی برسن
3	هدف‌مندی تحصیلی و حرفه‌ای	م۵: عامل مهم هدف مشخص و حیطه‌ی مشخص کاری آینده، من را از بی‌هدفی و کلافگی در مسیر تحصیل حفظ کرده است.
4	خودکارآمدی و باور به توانمندی	م۲: وقتی خودمو در آینده یک معلم با ویژگی های مشخص تصور میکنم این خودش به من انگیزه میده.
5	پشتکار و استمرار	م۶: اما استمرار داشتنم و ادامه دادنم برای حل موضوع انگیزه‌ام افزایش داد.
6	مسئولیت‌پذیری و تعهد نسبت به تحصیل	م۲۵: با وجود نوسانات انگیزشی، مسئولیت‌پذیری و تعهد نسبت به تحصیل باعث شد عملکرد تحصیلی خوبی داشته باشم.
7	برنامه‌ریزی و مدیریت زمان	م۲۵: استفاده از برنامه‌ریزی روزانه و اولویت‌بندی تکالیف ، عملکردم را بهبود بخشید.
8	موفقیت تحصیلی به‌عنوان محرک انگیزه	م۲۵: زمانی که ارائه‌ای را با موفقیت انجام می‌دادم. احساس اعتماد به نفس و انگیزه بیشتری برای ادامه فعالیت‌های تحصیلی پیدا می‌کردم.
9	تشویق و تقویت مثبت	م۱: اعطای امتیازات یا تقدیر یا هرگونه تقویت مثبت حتی خیلی کوچک می تواند سطح انگیزه دانشجویان تلاشگر را بالاتر ببرد.
10	احساس دیده‌شدن و قدردانی	م۲۵: مورد توجه و تشویق استاد یا همکلاسی‌ها قرار می‌گرفتم، احساس اعتماد به نفس و انگیزه بیشتری پیدا می‌کردم.
11	الگوگیری از استادان	م۲: همین تعداد محدود اساتیدی که واقعا پر بار هستند رو وقتی میبینم انگیزه میگیرم که مثل اونا باشم.
12	تسلط علمی استاد	م۲: نحوه حرف زدنش، بار علمی که داشت، تسلطی که روی مطالب داشت.
13	نظم و مسئولیت‌پذیری استاد	م۲۵: استادمون فردی بسیار منظم، باحوصله و دقیق بودند.

14	اخلاق حرفه‌ای استاد	م۲۵: «در کنار تسلط فوق‌العاده‌ای که داشتن نمونه‌ی اخلاق حرفه‌ای بودند.»
15	حمایت و پیگیری استاد	م۲۴: اساتید پیگیر و فعال در کلاس، باعث انگیزه فعالیت بیشتر در کلاس می شوند.
16	رفتار محترمانه و مثبت استاد	م۲۵: رفتار بسیار محبت‌آمیز و محترمانه استاد.
17	بازخورد سازنده و به‌موقع	م۲۵: بازخوردهای شفاهی دقیق و به‌موقع استاد، نقاط قوت و ضعف تکالیف را برایم روشن می‌کرد.
18	فرصت اظهار نظر و مشارکت	م۲۱: به همه فرصت اظهار نظر می‌دادند.
19	حمایت از خودمختاری دانشجو	م۴: اجازه انتقاد به دانشجو ، سرکوب نکردن روحیه کنجکاو دانشجو.
20	فضای امن و بدون ترس ازقضاوت	م۲۵: فضای کلاس نیز صمیمی و بدون ترس از قضاوت بود.
21	تدریس تعاملی و گفت‌وگومحور	م۶: شیوه تدریس گفتگو محور و دو طرفه.
22	پرسشگری و چالش علمی	م۱: پرسش و پاسخ در کلاس به صورت چالش که همه دانشجویان را وادار به تفکر و پیدا کردن جواب می کرد.
23	یادگیری مشارکتی و کار گروهی	م۱: هماهنگ شدن دانشجویان برای انجام کار گروهی مثل آزمایش انجام دادن یا ارائه کلاسی.
24	تدریس مبتنی بر موقعیت واقعی	م۶: استاد مظاهری با دادن تکلیف سرکلاسش حس معلم بودن بهمون داد و واقعا حس کردیم معلمیم.
25	تجربه تدریس واقعی	م۳۱: وقتی تدریس کردن رو در محیط مدرسه تجربه کردم انگیزه بیشتری گرفتم.
26	پیوند نظریه و عمل	م۲۵: پیوند میان نظریه های دانشگاهی و واقعیت‌های میدانی مدرسه.
27	کاربردی بودن محتوای آموزشی	م۶: تمام موارد مرتبط با کامپیوتر رو برای یک معلم امورتربیتی توضیح داد.
28	تناسب محتوای آموزشی با حرفه آینده	م۲۵: تسلط بر مفاهیم برای تدریس آینده.
29	یادگیری مهارت‌های عملی معلمی	م۳۱: استاد میاد از تجربه های کلاسداری خودش میگه، به دانشجوها فرصت تدریس میده، نکات طلایی تدریس و مدیریت کلاس یاد میده.

30	شکل‌گیری هویت حرفه‌ای معلمی	م۳: مهم ترین عامل کمک کننده به دانشجو در زمینه های مختلف تحصیلی و عملکردی، شکل گیری هویت حرفه ای معلمی می باشد.
31	تصور معلم آینده به‌عنوان محرک انگیزه	م۲: وقتی خودمو در آینده یک معلم با ویژگی های مشخص تصور میکنم این خودش به من انگیزه میده.
32	معنا و هدفمندی حرفه معلمی	م۳۱: برای رضایت خدا و دوم برای تربیت درست نسل آینده و اصلاح کشور وارد کلاس درس بشی.
33	احساس مسئولیت نسبت به نسل آینده	م۴: قرار است نسل پرورش دهند.
34	امنیت شغلی به‌عنوان عامل انگیزشی	م۲۵: تضمین شغلی، اضطراب را کم کرد و حس مسئولیت‌پذیری را افزایش داد.
35	دغدغه حقوق و معیشت معلمی	م۲۹: کاهش های ناگهانی حقوق کمی باعث دل سرد شدن من شد. م۳۲: توجه ویژه به معیشت معلمان.
36	تأثیر وضعیت اقتصادی بر عملکرد تحصیلی	م۳۰: وضعیت اقتصادی روی عملکرد تحصیلی ام اثر داشته.
37	تأثیر همسالان بر انگیزه	م۲۵: انگیزه و تلاش همکلاسی‌ها تا حدی به من نیز منتقل می‌شد و باعث می‌شد برای پیشرفت و یادگیری بیشتر تلاش کنم.»
38	الگوگیری از همکلاسی‌های پرتلاش	م۱۶: وقتی فرد می‌بیند که اطرافیان نزدیکش در حال تلاش برای ارتقا سطح دانش و علمی خود هستند.
39	رقابت علمی مثبت	م۲۲: دانشجوهای پر تلاش زیادی وجود دارند که باعث افزایش حس رقابت می‌شه.
40	حمایت و یادگیری گروهی همسالان	م۲۵: حس همراهی و یادگیری گروهی... باعث شد انگیزه بالاتر برود و احساس انزوا نکنم.
41	فضای دوستانه دانشگاه	م۳۰: در مورد دوستان باید بگم فضای بسیار صمیمی دارم و خوب هست.
42	فعالیت‌های علمی و پژوهشی	م۲۹: دانشگاه ما چون با آموزش کشور ارتباط مستقیم دارد ، باید به دانشجو فضای تحقیقاتی پژوهشی بیشتری بدهد.
43	مشارکت در انجمن‌ها و فعالیت‌های علمی	م۱۸: از طریق انجمن های علمی یا کانون های فرهنگی باعث شد انگیزه شخصی بنده افزایش یابد.

44	جشنواره‌ها و موفقیت‌های علمی	م۱۸: پیشرفت‌ها و موفقیت‌هایی که در جشنواره‌ها، رویدادها و... به دست آوردم.
45	فعالیت‌های فرهنگی، هنری و ورزشی	م۱۲: کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی و همچنین مسابقات ورزشی ، فرهنگی و هنری.
46	استفاده از فناوری و هوش مصنوعی	م۱: هوش مصنوعی برای رفع اشکال ، مرور و یادگیری بخش های مختلف درس بسیار کارآمد بود.
47	به‌روز بودن منابع آموزشی	م۳۰: کاش با توجه به گذر زمان منابع آموزشی هم بروز میشدند.
48	استفاده از فناوری‌های نوین در تدریس	م۳۰: استفاده از تکنولوژی و ابزار های هوش مصنوعی ، میتونه بسیار کارآمد باشه.
49	تدریس سنتی و یک‌طرفه به‌عنوان عامل کاهنده	م۲۵: استاد سنتی ، کلاس سخنرانی‌محور، بدون بازخورد تا پایان ترم ؛ انگیزه فقط برای "پاس کردن واحد"می باشد.
50	ضعف کیفیت تدریس	م۲۸: نه خوب درس میداد نه چیزی یاد می‌داد بلکه یک تایمی انگیزمو کم کرد.
51	بی‌توجهی استاد به دانشجو	م۴: سرکوب کردن دانشجو توسط استاد و کم شمردن او باعث کاهش انگیزه میشه.
52	سرکوب کنجکاوی و انتقاد دانشجو	م۴: اینکه اساتید امکان صحبت و انتقاد نسبت به موضوع مربوطه را سرکوب می‌کنند باعث کاهش انگیزه می شود.
53	نبود بازخورد در فرآیند آموزشی	م۲۴: معمولا از این شیوه معیوب ، بازخوردی از دانشجو دریافت نمیشود.
54	نامرتبط بودن محتوای درسی با رشته و حرفه	م۶: مطالبی که مطابق با دنیای امروز و جامعه نیست.
55	فاصله دانشگاه با نیازهای واقعی حرفه	م۲۹: دانشگاه ما چون با آموزش کشور ارتباط مستقیم دارد باید فلذا فضای تحقیقاتی پژوهشی بیشتری بدهد تا دانشجو خودش را نشون بده.
56	شرایط نامناسب خوابگاه	م۲: سال اول دانشگاه من داخل یک خوابگاه (اتاق) 14 نفره بودم.
57	اختلال در خواب	م۲: ما دیر میخوابیدیم و از اون طرف زود باید بیدار میشدیم میرفتیم سر کلاس.
58	کاهش تمرکز ناشی از شرایط خوابگاه	م۲: سر کلاس ها هم عین زامبی بودم. اصلا تمرکز نداشتم که استاد داره چی میگه.

59	اختلال شرایط رفاهی در یادگیری	م۲: توی کتابخونه هم خوابم میومد و اصلا روی اون چیزی که میخوندم متمرکز نبودم.
60	کاهش انگیزه در پی شرایط نامناسب زندگی دانشگاهی	م۲: خلاصه خیلی انگیزم کم شد و خیلی نا امید شدم.
61	کمبود فضای مناسب مطالعه	م۲۰: به جز نمازخونه فضایی برای مطالعه و درس خوندن نداریم.
62	فشار و حجم بالای فعالیت‌های دانشگاهی	م۲۵: حجم بالای فعالیت‌ها و درس‌های دانشگاه ، باعث شد فشار روحی و کاری بیشتری را تجربه کنم.
63	استرس و خستگی تحصیلی	م۱۵: «خستگی، استرس یا زیاد بودن کارهای دانشگاه باعث می‌شه تمرکزم کمتر بشه و عملکردم پایین بیاد.»
64	آموزش غیرحضوری به‌عنوان عامل کاهنده انگیزه	م۵: تغییر شیوه تحصیل از حضوری به مجازی ؛ باعث کاهش انگیزه فعالیت و نقش فعال در کلاس ها شده است.
65	کاهش یادگیری مشارکتی در آموزش مجازی	م۶: کم رنگ بودن این عامل در کلاس مجازی، باعث کاهش عملکرد تحصیلی من شده است.
66	کمبود امکانات آموزشی و پژوهشی	م۲۰: نبود فضای تحقیقاتی و پژوهشی بیشتر.
67	اهمیت امکانات دانشگاه	م۲۸: وجود امکانات خوب در دانشگاه ، استادای خوب ، همکلاسی‌های درجه یک باعث افزایش انگیزه می شود.
68	فرهنگ مطالعه و کتاب‌خوانی	م۲: «کتابخونه دانشگاه فقط در موقع امتحانات شلوغ میشه ، باید فرهنگ مطالعه و کتابخوانی رو جا بندازیم.
69	محیط دانشگاه به‌عنوان بستر انگیزشی	م۴: فضای دانشگاه واقعا انگیزه را بیشتر می‌کند.
70	محیط نامناسب برای رشد علمی	۲: جو درسی در دانشگاه قالب نیست.
71	احساس بی‌هدفی و ناامیدی در محیط دانشگاه	م۲: خیلی ها هم مثل من این وسط تباه شدن.
72	احترام به خواسته‌های دانشجو	م۲: دانشجو وقتی میبینه بهش توجه نمیشه و نمیتونه تاثیری بزاره دچار افت انگیزه میشه.
73	مشارکت دانشجو در تصمیم‌گیری و اثرگذاری	م۲: باید به خواسته دانشجو توجه و اهمیت داده بشه.
74	ارزش‌گذاری به جایگاه معلمی	م۱۰: ارزش‌گذاری بیشتر به جایگاه معلمی.

		م۳۲: ارتقا جایگاه اجتماعی معلم
75	تأثیر جایگاه اجتماعی حرفه معلمی بر انگیزه	م۲: خیلی جاهای دیگه هم دیدیم که وضعیت حقوق و معیشت معلمان جالب نیست و باعث کاهش انگیزه بچه ها میشه. م۳۲: جایگاه معلم در اجتماع جزو پایین ترین طبقات اجتماعی قرار دارد.
76	تأثیر شرایط جنگی بر انگیزه تحصیلی	م۲۹: به دلیل وجود شرایط سخت جنگی در حال حاضر کمی از فضای مطالعاتی خارج شده ایم.
77	استقلال در یادگیری و جبران کاستی‌ها	م۲۹: خودم دارم تلاش می‌کنم از طرق مختلف هرچیزی که دانشگاه بهم یاد نداد رو یاد بگیرم.
78	علاقه به یادگیری کاربردی برای حرفه آینده	م۲۴: یادگیری آنچه در آینده در کلاس درس به کار خواهد آمد.
79	تجربه کارورزی به‌عنوان عامل انگیزشی و حرفه‌ای	م۲۵: با ورود به محیط مدرسه و مواجه شدن با دانش آموزان انگیزه ام به نسبت قبل افزایش پیدا کرد.
80	مشخص‌بودن مسیر و آینده شغلی	م۵: هدف مشخص و حیطه‌ی مشخص کاری آینده موجب انگیزه ام می شود.
81	احساس تعلق به جامعه حرفه‌ای آینده	م۳۱: همگی قراره در آینده همکارت بشن خیلی احساس راحتی میکنی.
82	تجربه مثبت دروس عملی	م۲۸: مطالب مفید کلاسهای خیلی عالی مخصوصا عملی ها.
83	فعالیت گروهی به‌عنوان محرک انگیزه علمی	م۳۰: مهم ترین چیزی که باعث میشه انگیزه برای فعالیت علمی افزایش پیدا کنه فعالیت های گروهی هستش.
84	هم‌سطح بودن اعضای گروه علمی	م۳۰: چون اعضای گروه تقریبا در یک سطح علمی هستن میتونن موثر تر و با انگیزه بیشتر ، فعالیت و پژوهش انجام بدند.
85	هم‌افزایی علمی در گروه	م۳۰: اعضای گروه در یک سطح قرار دارند و به همین خاطر میتوان هم افزایی علمی نمود.
86	مشاهده الگوهای موفقیت در محیط دانشگاه	م۲۵: وقتی می‌دیدم بعضی از همکلاسی‌ها شوق و علاقه زیادی به یادگیری دارند از آنها الگو برداری می کردیم.

87	تجربه منفی استاد به‌عنوان عامل کاهش انگیزه	م۲۸: مهمترین چیزی که یه جا باعث کاهش انگیزم شد وجود یک استاد واقعا بدرد نخور بود.
88	ارتباط تجربه استاد با تصور معلم خوب	م۲۹: یک استاد که بار علمی بالایی داشت، تسلطی که روی مطالب داشت، مدیریت کلاسش هم عالی بود ، در افزایش انگیزه من بسیار موثر بود.
89	بازتاب عملکرد تحصیلی در احساس شایستگی	م۲۵: حس کردم می‌تونم موفق بشم.
90	عملکرد تحصیلی به‌عنوان وظیفه و تعهد شخصی	م۲۵: انجام مسئولانه وظایف تحصیلی را وظیفه خودم می‌دانستم.
91	کم‌توجهی دانشگاه به ایجاد انگیزه	م۳۲: تنها چیزی که در دانشگاه فرهنگیان به اون پرداخت نمیشه ایجاد انگیزه هستش.
92	ناکارآمدی دروس ارائه‌شده	م۳۲: ناکارآمدی اغلب دروس ارائه شده در دانشگاه.
93	تصویر منفی از آینده حرفه‌ای معلمی	م۳۲: آینده معلمی که سیاه و تاریکه بیشتر باعث بی انگیزگی میشه.

جدول شماره 2 :

ردیف	مفاهیم	عناوین کلی
1	علاقه به یادگیری و رشد علمی (۲) ، هدف‌مندی تحصیلی و حرفه‌ای (۳) خودکارآمدی و باور به توانمندی (۴) ، پشتکار و استمرار (۵) مسئولیت‌پذیری و تعهد نسبت به تحصیل (۶) ، برنامه‌ریزی و مدیریت زمان (۷) ، موفقیت تحصیلی به‌عنوان محرک انگیزه (۸) ، بازتاب عملکرد تحصیلی در احساس شایستگی (۸۹) ، عملکرد تحصیلی به‌عنوان وظیفه و تعهد شخصی (۹۰)	عوامل فردی و خودتنظیمی
2	علاقه به حرفه معلمی (۱) ، شکل‌گیری هویت حرفه‌ای معلمی (۳۰) تصور آینده معلمی به‌عنوان محرک انگیزه (۳۱) ، معنا و هدفمندی معلمی (۳۲) ، احساس مسئولیت نسبت به نسل آینده	هویت و معنای حرفه‌ای معلمی

	(۳۳) ، مشخص‌بودن مسیر و آینده شغلی (۸۰) ، احساس تعلق به جامعه حرفه‌ای آینده (۸۱)	
3	تشویق و تقویت مثبت (۹) ، احساس دیده‌شدن و قدردانی (۱۰)	تقویت انگیزش و احساس ارزشمندی
4	الگوگیری از استادان (۱۱) ، تسلط علمی استاد (۱۲) نظم و مسئولیت‌پذیری استاد (۱۳) ، اخلاق حرفه‌ای استاد (۱۴) حمایت و پیگیری استاد (۱۵) ، رفتار محترمانه و مثبت استاد (۱۶) بازخورد سازنده و به‌موقع (۱۷) ، ارتباط تجربه استاد با تصور معلم خوب (۸۸)	استاد اثربخش و الگوی حرفه‌ای
5	فرصت اظهار نظر و مشارکت (۱۸) ، حمایت از خودمختاری دانشجو (۱۹) فضای امن و بدون ترس از قضاوت (۲۰) ، تدریس تعاملی و گفت‌وگومحور (۲۱) ، پرسشگری و چالش علمی (۲۲) ، احترام به خواسته‌های دانشجو (۷۲) ، مشارکت دانشجو در تصمیم‌گیری و اثرگذاری (۷۳)	مشارکت و تعامل سازنده
6	یادگیری مشارکتی و کار گروهی (۲۳) ، تدریس مبتنی بر موقعیت واقعی (۲۴) ، تجربه تدریس واقعی (۲۵) ، پیوند نظریه و عمل (۲۶) یادگیری مهارت‌های عملی معلمی (۲۹) ، علاقه به یادگیری کاربردی برای حرفه آینده (۷۸) ، تجربه کارورزی به‌عنوان عامل انگیزشی و حرفه‌ای (۷۹) تجربه مثبت دروس عملی (۸۲)	یادگیری فعال و تجربه عملی
7	کاربردی بودن محتوای آموزشی (۲۷) ، تناسب محتوای آموزشی با حرفه آینده (۲۸) ، نامرتبط بودن محتوای درسی با رشته و حرفه (۵۴) ، فاصله دانشگاه با نیازهای واقعی معلمی (۵۵) ، ناکارآمدی دروس ارائه‌شده (۹۲)	کارآمدی محتوای آموزشی
8	تأثیر همسالان بر انگیزه (۳۷) ، الگوگیری از همکلاسی‌های پرتلاش (۳۸) رقابت علمی مثبت (۳۹) ، حمایت و یادگیری گروهی همسالان (۴۰)	یادگیری گروهی

	فضای دوستانه دانشگاه (۴۱) ، فعالیت گروهی به‌عنوان محرک انگیزه علمی (۸۳) ، همسطح بودن اعضای گروه علمی (۸۴) ، هم‌افزایی علمی در گروه (۸۵) ، مشاهده الگوهای موفقیت در محیط دانشگاه (۸۶)	
9	فعالیت‌های علمی و پژوهشی (۴۲) ، مشارکت در انجمن‌ها و فعالیت‌های علمی (۴۳) ، جشنواره‌ها و موفقیت‌های علمی (۴۴) ، فعالیت‌های فرهنگی، هنری و ورزشی (۴۵)	فرصت‌های رشد علمی و دانشگاهی
10	استفاده از فناوری و هوش مصنوعی (۴۶) ، به‌روز بودن منابع آموزشی (۴۷) استفاده از فناوری‌های نوین در تدریس (۴۸) ، آموزش غیرحضوری به‌عنوان عامل کاهنده انگیزه (۶۴) ، کاهش یادگیری مشارکتی در آموزش مجازی (۶۵)	فناوری و آموزش نوین
11	تدریس سنتی و یک‌طرفه به‌عنوان عامل کاهنده (۴۹) ، ضعف کیفیت تدریس (۵۰) ، بی‌توجهی استاد به دانشجو (۵۱) ، سرکوب کنجکاوی و انتقاد دانشجو (۵۲) ، نبود بازخورد در فرآیند آموزشی (۵۳) ، تجربه منفی استاد به‌عنوان عامل کاهش انگیزه (۸۷)	ضعف استاد و فرآیند آموزشی
12	شرایط نامناسب خوابگاه (۵۶) ، اختلال در خواب (۵۷) ، کاهش تمرکز ناشی از شرایط خوابگاه (۵۸) ، اختلال شرایط رفاهی در یادگیری (۵۹) کاهش انگیزه در پی شرایط نامناسب زندگی دانشگاهی (۶۰) کمبود فضای مناسب مطالعه (۶۱) ، فشار و حجم بالای فعالیت‌های دانشگاهی (۶۲) ، استرس و خستگی تحصیلی (۶۳)	شرایط رفاهی و فشار تحصیلی
13	کمبود امکانات آموزشی و پژوهشی (۶۶) ، اهمیت امکانات دانشگاه (۶۷) فرهنگ مطالعه و کتاب‌خوانی (۶۸) ، محیط دانشگاه به‌عنوان بستر انگیزشی (۶۹) ، محیط نامناسب برای رشد علمی (۷۰) ، احساس بی‌هدفی و ناامیدی در محیط دانشگاه (۷۱) ، کم‌توجهی دانشگاه به ایجاد انگیزه (۹۱)	محیط، امکانات و فرهنگ یادگیری
14	امنیت شغلی به‌عنوان عامل انگیزشی (۳۴) ، دغدغه حقوق و معیشت معلمی (۳۵) ، تأثیر وضعیت اقتصادی بر عملکرد	شرایط اجتماعی ـ اقتصادی معلمی

	تحصیلی (۳۶) ، ارزش‌گذاری به جایگاه معلمی (۷۴) ، تأثیر جایگاه اجتماعی معلمی بر انگیزه (۷۵) تأثیر شرایط اجتماعی بر انگیزه تحصیلی (۷۶) ، تصویر منفی از آینده معلمی (۹۳)	
15	استقلال در یادگیری و جبران کاستی‌ها (۷۷)	یادگیری خودراهبر و جبران کاستی‌ها

جدول شماره3 :

ردیف	چالش‌های مؤثر بر انگیزه و عملکرد تحصیلی دانشجو معلمان	فرصت‌های مؤثر بر انگیزه و عملکرد تحصیلی دانشجو معلمان
1	کاستی در کیفیت فرآیند آموزشی و تعامل استاد با دانشجو : تجربه تدریس سنتی و یک طرفه ، ضعف کیفیت تدریس بی توجهی به دانشجو ، سرکوب پرسشگری و انتقاد ، فقدان بازخورد موثر و به موقع	استاد اثربخش و الگو : تسلط علمی ، نظم و مسئولیت پذیری ، اخلاق حرفه ای ، حمایت و پیگیری ، رفتار محترمانه ، بازخورد سازنده و به موقع ، الگو برداری از استادان موفق
2	ناکارآمدی و عدم تناسب محتوای آموزشی با معلمی : ارائه برخی مطالب نامرتبط با رشته و نیازهای واقعی فاصله محتوای دانشگاه با واقعیت های مدرسه ناکارآمدی برخی دروس	کاربردی و حرفه ای بودن محتوای آموزشی : ارتباط محتوای درسی با نیازهای آینده کاربردی بودن مطالب فراهم شدن زمینه برای یادگیری دانش و مهارت های مورد نیاز معلمی
3	محدودیت در شرایط رفاهی و فشارهای تحصیلی : شرایط نامناسب خوابگاه ، اختلال خواب ، کمبود فضای مناسب مطالعه ، حجم بالای فعالیت های دانشگاهی	محیط مناسب و امکانات پشتیبان یادگیری : برخورداری از امکانات مناسب دانشگاه ، فضای مطلوب برای مطالعه ، محیط دانشگاه به عنوان بستر انگیزشی شکل گیری فرهنگ مطالعه و کتاب خوانی

	استرس و خستگی و پیامدهای آن بر تمرکز و عملکرد تحصیلی	
4	کاستی در فرصت های پژوهشی و ارتقای علمی : محدودیت فضای تحقیقاتی و پژوهشی ناکافی بودن برخی بسترهای دانشگاه برای بروز توانمندی های علمی دانشجویان	فرصت های ارتقای علمی ، پژوهشی و فوق برنامه : مشارکت در فعالیت های پژوهشی ، وجود و فعالیت در انجمن های علمی ، کانون های فرهنگی ، جشنواره ها (رویدادها) و فعالیت های فرهنگی ، هنری و ورزشی
5	کاهش تعامل و یادگیری مشارکتی در آموزش غیرحضوری: کاهش نقش فعال دانشجو ، محدود شدن تعاملات آموزشی و کم‌رنگ شدن یادگیری مشارکتی در برخی تجربه‌های آموزش مجازی	فناوری و آموزش نوین: استفاده از هوش مصنوعی و فناوری‌های نوین برای رفع اشکال مرور و یادگیری ، بهبود فرآیند تدریس و دسترسی به منابع آموزشی به‌روز
6	فاصله آموزش دانشگاهی با نیازهای عملی معلمی : ضعف در کاربردی بودن برخی تجربه‌های آموزشی و فاصله میان محتوای دانشگاهی و موقعیت‌های واقعی ، در مواردی که این فاصله در تجربه مشارکت‌کنندگان مشاهده شده است	یادگیری فعال و تجربه حرفه‌ای: یادگیری مشارکتی ، کار گروهی ، تدریس در موقعیت واقعی کارورزی ، پیوند نظریه و عمل ، یادگیری مهارت‌های عملی معلمی و تجربه مثبت دروس عملی
7	چالش‌های اجتماعی ـ اقتصادی معلمی: دغدغه حقوق و معیشت ، تأثیر وضعیت اقتصادی بر عملکرد تحصیلی ، پایین بودن ادراک‌شده جایگاه اجتماعی معلمی و تصویر منفی از آینده معلمی	امنیت شغلی و شانیت معلمی: تضمین شغلی ، کاهش اضطراب نسبت به آینده ، ارزش‌گذاری به جایگاه معلمی ، احساس مسئولیت نسبت به نسل آینده و برخورداری از معنا و هدف معلمی
8	ضعف برخی زمینه‌های انگیزشی و سازمانی: احساس کم‌توجهی دانشگاه به ایجاد انگیزه تجربه بی‌هدفی یا نا امیدی و محدود شدن احساس اثرگذاری دانشجو بر برخی امور دانشگاهی	تقویت احساس ارزشمندی و مشارکت دانشجو: تشویق و تقویت مثبت ، دیده‌شدن و قدردانی ، فرصت اظهار نظر حمایت از خودمختاری ، توجه به خواسته‌های دانشجو مشارکت در تصمیم‌گیری و اثرگذاری

9	ضعف محیط علمی و تجربه‌های اجتماعی نامطلوب : وجود محیط‌های نامناسب برای رشد علمی تجربه احساس انزوا یا ضعف جو علمی در برخی موقعیت‌ها	شبکه همسالان و یادگیری اجتماعی: حمایت همکلاسی‌ها ، وجود فضای دوستانه ، الگوبرداری از دانشجویان پرتلاش ، رقابت علمی مثبت ، فعالیت گروهی همافزایی علمی و مشاهده الگوهای موفقیت
10	نوسانات انگیزشی و مواجهه فردی با موانع تحصیلی: نوسان انگیزه و تأثیر فشارها و موانع محیطی بر استمرار فعالیت تحصیلی	عوامل فردی و خودتنظیمی: علاقه به یادگیری ، هدف‌مندی تحصیلی و حرفه‌ای خودکارآمدی ، پشتکار و استمرار ، مسئولیت‌پذیری ، برنامه‌ریزی و مدیریت زمان ، بهره‌گیری از موفقیت تحصیلی برای تقویت انگیزه و احساس شایستگی
11	کاستی‌های آموزشی که نیازمند جبران فردی است: مواجهه دانشجو با مطالب یا مهارت‌هایی که در فرآیند رسمی دانشگاه به اندازه کافی پوشش داده نشده‌اند	یادگیری خودراهبر و جبران کاستی‌ها: استقلال در یادگیری و استفاده از منابع و روش‌های مختلف برای تکمیل دانش و مهارت‌های مورد نیاز
12	فاصله میان تجربه دانشگاهی و چشم‌انداز حرفه‌ای : در مواردی پیوند تجربه دانشگاهی با آینده شغلی و حرفه‌ای برای دانشجومعلم کمرنگ یا ناکافی تجربه شده است.	هویت و معنای معلمی: علاقه به حرفه معلمی ، شکل‌گیری هویت معلمی ، تصور معلم آینده ، مشخص بودن مسیر شغلی ، احساس تعلق به جامعه آینده درک معنا و هدف معلمی

با توجه به داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها و مفاهیم و مضامین استخراج‌شده ، شرایط محیطی و آموزشی دانشگاه ، از جمله فراهم بودن فضای مناسب برای مطالعه و برخورداری از شرایط مطلوب خوابگاه، از عوامل مؤثر در تجربه انگیزشی و عملکرد تحصیلی دانشجومعلمان بود. همچنین؛ در تعامل با استادان و همسالان، الگوگیری از افراد موفق به عنوان یکی از عوامل تقویت‌کننده انگیزه مطرح شد.
مشارکت‌کنندگان بیان کردند که مشاهده تلاش، موفقیت و ویژگی‌های مثبت استادان و همکلاسی‌ها می‌تواند آنان را به تلاش بیشتر و ادامه مسیر تحصیلی ترغیب کند. به‌ویژه ، مشاهده همسالانی که در شرایط مشابه دانشگاهی به موفقیت‌های علمی دست یافته‌اند ، می‌تواند این ادراک را تقویت کند که دستیابی به پیشرفت علمی در شرایط مشابه نیز امکان‌پذیر است. در مقابل ، شرایط نامناسب رفاهی ، فشار و حجم بالای فعالیت‌های دانشگاهی ، ضعف کیفیت فرآیند آموزشی، شیوه‌های تدریس سنتی و یک

طرفه ، بی‌توجهی به دانشجو و نبود بازخورد مؤثر از جمله تجربه‌هایی بودند که با کاهش انگیزه و اختلال در فرآیند یادگیری و عملکرد تحصیلی همراه بودند.

از سوی دیگر، تجربه دانشجومعلمان نشان داد که کاربردی بودن محتوای آموزشی و تناسب آن با نیازهای معلمی ، فرصت‌های رشد علمی و پژوهشی ، مشارکت در فعالیت‌های دانشگاهی ، استفاده از فناوری و آموزش نوین ، یادگیری فعال و تجربه عملی، کارورزی و پیوند میان نظریه و عمل ، از زمینه‌های مهم تقویت انگیزه و عملکرد تحصیلی به شمار می‌آیند. همچنین ، عوامل فردی مانند خودکارآمدی ، هدف‌مندی ، پشتکار ، مسئولیت‌پذیری و برنامه‌ریزی و مدیریت زمان ، در کنار یادگیری خودراهبر و تلاش برای جبران کاستی‌های آموزشی، در تجربه تحصیلی مشارکت‌کنندگان برجسته بود. افزون بر این ، امنیت شغلی ، برخورداری از معنا و هدف در معلمی ، شکل‌گیری هویت معلمی و احساس تعلق به جامعه آینده، از عواملی بودند که به تجربه تحصیلی آنان جهت و معنا می‌دادند ؛ در مقابل ، دغدغه‌های معیشتی ، پایین بودن ادراک شده جایگاه اجتماعی معلمی و تصویر منفی از آینده ، به‌عنوان چالش‌هایی مطرح شدند که می‌توانند انگیزه تحصیلی را تضعیف کنند. در مجموع ؛ یافته‌ها نشان داد که انگیزه و عملکرد تحصیلی دانشجومعلمان حاصل تعامل مجموعه‌ای از عوامل فردی ، آموزشی ، اجتماعی ، محیطی و حرفه‌ای است و نمی‌توان آن را به یک عامل منفرد فروکاست.

بحث و نتیجه گیری :

با توجه به مصاحبه‌های انجام‌شده با دانشجومعلمان ، مشخص شد که انگیزه و عملکرد تحصیلی در تجربه آنان با یکدیگر مرتبط هستند و در تعامل با مجموعه‌ای از عوامل شکل می‌گیرند. یکی از یافته‌های قابل توجه پژوهش حاضر آن است که تقویت انگیزه لزوماً به مداخلات پیچیده و گسترده نیاز ندارد و حتی عوامل ساده‌ای مانند تشویق ، دیده‌شدن ، قدردانی ، توجه به خواسته‌های دانشجو و مشاهده الگوهای موفقیت می‌توانند در تجربه دانشجومعلمان به‌عنوان زمینه‌هایی برای افزایش انگیزه مطرح باشند. با این حال، یافته‌های پژوهش نشان داد که انگیزه و عملکرد تحصیلی پدیده‌هایی تک بعدی و وابسته به یک عامل منفرد نیستند، بلکه مجموعه‌ای از عوامل فردی، آموزشی، محیطی، اجتماعی و حرفه‌ای در شکل‌گیری و تقویت آنها نقش دارند. بر این اساس، تجربه دانشجو معلمان نشان می‌دهد که انگیزه و عملکرد تحصیلی در بستری چندعاملی و در تعامل میان ویژگی‌های فردی ، تجربه‌های آموزشی ، شرایط محیط دانشگاه ، روابط اجتماعی و چشم‌انداز حرفه‌ای معلمی شکل می‌گیرند.

یکی از یافته‌های مهم پژوهش حاضر، نقش عوامل فردی و خودتنظیمی در شکل‌گیری و تداوم انگیزه و عملکرد تحصیلی دانشجومعلمان بود. در این پژوهش ، خودکارآمدی ، هدف‌مندی ، پشتکار و استمرار ، مسئولیت‌پذیری ، برنامه‌ریزی و مدیریت زمان و علاقه به یادگیری از مهم‌ترین مؤلفه‌های این حوزه

شناسایی شدند. تجربه مشارکت‌کنندگان نشان داد که این عوامل صرفاً ویژگی‌هایی ثابت و مستقل نیستند، بلکه در جریان زندگی تحصیلی و در تعامل با تجربه‌های موفقیت و شکست، اهداف حرفه‌ای و شرایط آموزشی معنا پیدا می‌کنند. برای نمونه، داشتن هدف روشن می‌تواند مسیر تحصیل را برای دانشجو معنادارتر کرده و او را به برنامه‌ریزی و استمرار در فعالیت‌های تحصیلی سوق دهد ؛ همچنین خودکارآمدی با تقویت باور دانشجو نسبت به توانایی‌های خود، زمینه تلاش و مشارکت بیشتر در فعالیت‌های آموزشی را فراهم می‌کند. این یافته با نتایج کولا (۲۰۲۲) 21همسو است؛ وی در مطالعه‌ای بر ۳۶۴ دانشجومعلم نشان داد که خودکارآمدی، نگرش نسبت به حرفه معلمی و انگیزش تدریس با یکدیگر ارتباط دارند و با افزایش پیشرفت تحصیلی، سطوح این مؤلفه‌ها نیز افزایش می‌یابد. همچنین یافته‌های نگاسا و وِلدْمِسکل (۲۰۲۶)22 نشان‌دهنده ارتباط میان انگیزش تحصیلی ، خودکارآمدی و پیشرفت تحصیلی در میان دانشجومعلمان است و از اهمیت این عوامل در پیامدهای تحصیلی حمایت می‌کند. یافته‌های پژوهش چیرانوراونیت و نیتایاتاماکول (۲۰۲۴)23 نیز نشان داد که انگیزش ، نگرش نسبت به یادگیری و عادات مطالعه ، در کنار عواملی مانند کیفیت برنامه درسی و کیفیت تدریس، با عملکرد تحصیلی دانشجومعلمان ارتباط دارند. با وجود این ، یافته حاضر از آن جهت اهمیت دارد که نشان می‌دهد عوامل فردی از دیدگاه دانشجومعلمان به تنهایی تعیین کننده انگیزه و عملکرد تحصیلی نیستند ؛ بلکه تاثیر آنها در تعامل با کیفیت آموزش ، نحوه تعامل با استاد و همسالان، شرایط محیط دانشگاه و میزان ارتباط آموزش دانشگاهی با آینده معلمی شکل می‌گیرد. بنابراین، می‌توان گفت خودتنظیمی و ویژگی‌های فردی اگرچه زمینه مهمی برای انگیزه و عملکرد تحصیلی هستند، اما تقویت و تداوم اثرگذاری آنها به وجود محیط آموزشی و حرفه ای حمایت کننده و فراهم بودن شرایط مناسب برای یادگیری وابسته است.

از دیگر عوامل مؤثر بر تقویت انگیزه و شکل‌گیری عملکرد تحصیلی مطلوب ، نقش استاد و کیفیت فرآیند آموزشی است. یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که از دیدگاه دانشجومعلمان ، کیفیت ارتباط استاد با دانشجو ، برخورداری استاد از تسلط علمی و توانایی استفاده از شیوه‌ها و فنون مناسب تدریس، می‌تواند در تقویت انگیزه تحصیلی نقش داشته باشد. در واقع ، در تجربه مشارکت‌کنندگان، استاد صرفاً انتقال‌دهنده محتوای درسی نیست، بلکه نحوه تعامل او با دانشجو، میزان حمایت و توجه به نیازهای آموزشی و حرفه‌ای و فراهم کردن فرصت برای پرسشگری و مشارکت ، بخشی از تجربه یادگیری دانشجومعلم را شکل می‌دهد. در مقابل ، تجربه تدریس یک‌طرفه، ضعف کیفیت تدریس، بی‌توجهی به دانشجو، سرکوب پرسشگری و نبود بازخورد مؤثر و به‌موقع، از جمله عواملی بودند که مشارکت‌کنندگان آنها را در کاهش انگیزه تحصیلی مؤثر می‌دانستند. این یافته با نتایج کانیاباته و همکاران (۲۰۲۱)24همسو است که بر اهمیت رویکردهای آموزشی حمایت‌کننده و فراهم کردن زمینه مشارکت و

21 Kula (2022)

22 Negassa & Weldmeskel (2026)

23 Chiranorawanit & Nittayathammakul (2024)

24 Cañabate et al. (2021)

حمایت از نیازهای دانشجویان تأکید کرده‌اند. همچنین، یافته‌های لوپز-گارسیا و همکاران (۲۰۲۲)25 نشان داد که ادراک دانشجومعلمان از حمایت استاد از خودمختاری ، با میزان درگیری تحصیلی آنان ارتباط دارد و جو انگیزشی حاکم بر کلاس نیز می تواند در تقویت این ارتباط نقش ایفا بکند. یافته‌های لوپز-گارسیا و همکاران (۲۰۲۳)26 نیز بر نقش ارضای نیازهای روان‌شناختی ، به‌ویژه خودمختاری و شایستگی، در شکل‌گیری انگیزش خودمختار و ارتباط آن با درگیری تحصیلی تأکید می‌کند. وجه متمایز پژوهش حاضر آن است که به جای تمرکز صرف بر سنجش رابطه میان متغیرها ، تجربه واقعی دانشجومعلمان از تعامل با استاد و چگونگی تأثیر این تعامل بر شکل‌گیری یا کاهش انگیزه را آشکار کرده است. بر این اساس ، کیفیت عملکرد استاد و تعامل آموزشی را می‌توان یکی از حلقه‌های مهم پیوند دهنده ویژگی‌های فردی دانشجومعلم با انگیزه و عملکرد تحصیلی او دانست.

محیط دانشگاه و زیست دانشجومعلمان در خوابگاه را نمی‌توان صرفاً شرایطی جانبی و جدا از فرآیند تحصیل در نظر گرفت ؛ زیرا دانشجومعلمان بخش قابل توجهی از زندگی روزمره خود را در این محیط سپری می‌کنند و تجربه آنان از این فضا می‌تواند بر انگیزه ، یادگیری و عملکرد تحصیلی آنان اثرگذار باشد. در پژوهش حاضر، مشارکت‌کنندگان به نقش محیط دانشگاه ، شرایط رفاهی ، فضای مناسب مطالعه و همچنین مشاهده تلاش و پشتکار سایر دانشجومعلمان اشاره کردند. مشاهده دانشجویان پرتلاش و موفق می‌تواند از طریق الگوبرداری و ایجاد احساس امکان‌پذیری موفقیت، انگیزه فرد را برای استمرار فعالیت‌های علمی تقویت کند. همچنین، برخورداری از امکانات مناسب دانشگاه، فضای مطلوب برای مطالعه و شرایط رفاهی مناسب، زمینه تمرکز و مشارکت بیشتر در فعالیت‌های تحصیلی را فراهم آورد ؛ در مقابل ، شرایط نامناسب خوابگاه ، اختلال در خواب ، کمبود فضای مطالعه و فشارهای ناشی از شرایط زندگی دانشگاهی می‌توانند با کاهش تمرکز ، افزایش خستگی و تضعیف انگیزه، فرآیند یادگیری و عملکرد تحصیلی را تحت تأثیر قرار دهند. این یافته با پژوهش‌های پیشین که بر اهمیت محیط آموزشی، حمایت محیطی و شرایط فراهم‌کننده برای مشارکت و درگیری تحصیلی تأکید کرده‌اند ، هم‌راستا است ؛ با این حال، وجه متمایز پژوهش حاضر در آن است که این عوامل صرفاً در قالب رابطه میان متغیرها بررسی نشده‌اند ، بلکه تجربه واقعی دانشجومعلمان از شرایط زندگی دانشگاهی و معنایی که آنان به این شرایط می‌دهند مورد توجه قرار گرفته است. از این منظر، محیط مناسب دانشگاهی را می‌توان بستری برای تحقق و تقویت سایر عوامل مؤثر بر انگیزه و عملکرد تحصیلی دانست ؛ به‌گونه‌ای که عوامل فردی و آموزشی در صورت قرار گرفتن در محیطی حمایت‌کننده و مطلوب، فرصت بیشتری برای بروز و تداوم پیدا می‌کنند.

یکی از عوامل مهم در شکل‌گیری انگیزه و عملکرد تحصیلی دانشجومعلمان ، ادراک آنان از ارتباط میان محتوای آموزشی دانشگاه و آینده معلمی است. یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد ، هنگامی که دانشجومعلم بتواند کاربرد آموخته‌های دانشگاهی را در موقعیت‌های واقعی همچون مدرسه مشاهده و تجربه کند ، فرآیند تحصیل برای او معنادارتر شده و زمینه بیشتری برای حفظ و تقویت انگیزه فراهم می‌شود. از جمله مؤلفه‌های مرتبط با این تجربه می‌توان به کاربردی بودن مطالب ، تناسب محتوای درسی با نیازهای آینده ، تجربه مثبت دروس عملی ، کارورزی و پیوند میان نظریه و عمل اشاره کرد.

25 López-García et al. (2022)

26 López-García et al. (2023)

در مقابل ، برخی مشارکت‌کنندگان از فاصله میان محتوای ارائه‌شده در دانشگاه و واقعیت‌های معلمی سخن گفتند و معتقد بودند که بخشی از مطالب درسی کاربرد مستقیمی در موقعیت‌های واقعی مدرسه ندارد. چنین تجربه‌ای می‌تواند موجب شود دانشجومعلم کاربرد و معنای بخشی از آموخته‌های خود را کمتر درک کند و در نتیجه ، انگیزه او برای مشارکت و استمرار در فعالیت‌های تحصیلی کاهش یابد. این یافته با پژوهش‌های پیشین که بر اهمیت تجربه‌های عملی ، پیوند نظریه و عمل و ارتباط آموزش دانشگاهی با نیازهای حرفه‌ای در تربیت معلم تأکید کرده‌اند، هم‌راستا است؛ به‌ویژه یافته‌های پژوهش‌های کاراهان (۲۰۲۲)، گوزمن (۲۰۲۳) و صادقی‌نیا و همکاران (۲۰۲۶)27 بر اهمیت تجربه‌های واقعی، مشارکت در فرآیندهای آموزشی و توسعه مهارت‌های حرفه‌ای در شکل‌گیری تجربه مطلوب دانشجومعلمان تأکید دارند. همچنین، یافته‌های کانیاباته و همکاران (۲۰۲۱)28 درباره اهمیت رویکردهای آموزشی مشارکتی و حمایت‌کننده نشان می‌دهد زمانی که فرآیند یادگیری برای دانشجو معنادار و مرتبط با نیازهای واقعی او باشد، زمینه مشارکت و پیامدهای مطلوب‌تر تحصیلی فراهم می‌شود. بااین‌حال ، پژوهش حاضر از این جهت با مطالعات پیشین تفاوت دارد که صرفاً به بررسی رابطه میان کاربردی بودن محتوا و پیامدهای تحصیلی نپرداخته است، بلکه نشان داده است که دانشجومعلمان چگونه تناسب یا عدم تناسب محتوای آموزشی با آینده خود را در تجربه واقعی تحصیل درک و معنا می‌کنند. بر این اساس، کارآمدی و تناسب محتوای آموزشی را می‌توان حلقه اتصال میان تحصیل دانشگاهی و شکل‌گیری هویت حرفه‌ای آینده دانشجومعلم دانست؛ به‌گونه‌ای که هرچه این پیوند برای دانشجو ملموس‌تر و معنادارتر باشد ، زمینه بیشتری برای تقویت انگیزه و عملکرد تحصیلی فراهم می‌شود.

ایجاد انگیزه و عملکرد تحصیلی مطلوب ، صرفاً به عوامل فردی ، آموزشی یا محیطی محدود نمی‌شود ، بلکه تعاملات اجتماعی و به‌ویژه ارتباط با همسالان نیز می‌تواند در شکل‌گیری و تداوم آن نقش داشته باشد. یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که مطالعه جمعی ، الگوبرداری از همکلاسی‌های موفق و مشارکت در فعالیت‌های گروهی می‌تواند زمینه تقویت انگیزه و عملکرد تحصیلی مطلوب دانشجومعلمان را فراهم آورد. از آنجا که بخش قابل توجهی از زمان دانشجومعلمان در کنار همکلاسی‌ها سپری می‌شود ؛ رفتار، نگرش و شیوه فعالیت آنان می‌تواند بر تجربه تحصیلی یکدیگر تأثیرگذار باشد. از جمله عواملی که در تعامل با همسالان به افزایش انگیزه و عملکرد تحصیلی کمک می‌کنند می‌توان به حمایت همکلاسی‌ها ، وجود فضای دوستانه ، الگوبرداری از دانشجویان پرتلاش ، رقابت علمی مثبت ، فعالیت گروهی ، هم‌افزایی علمی و مشاهده موفقیت دیگران اشاره کرد. برای مثال، هنگامی که دانشجومعلم مشاهده می‌کند همکلاسی او با شرایط نسبتاً مشابه توانسته است به موفقیت علمی دست یابد ، این تجربه می‌تواند باور او نسبت به امکان دستیابی به موفقیت و در نتیجه انگیزه او برای تلاش بیشتر را تقویت کند. همچنین، یافته‌ها نشان داد که مشارکت در انجمن‌های علمی ، فعالیت‌های پژوهشی ، جشنواره‌ها و برنامه‌های فرهنگی، هنری و ورزشی می‌تواند با ایجاد احساس تعلق، فرصت تعامل اجتماعی و تجربه موفقیت ، انگیزه دانشجومعلمان را برای مشارکت فعال‌تر در محیط دانشگاه افزایش دهد.

27 Karahan (2022), Guzman (2023), and Sadeghinia et al. (2026)

28 Cañabate et al. (2021)

این یافته با پژوهش‌های پیشین که بر اهمیت تعامل اجتماعی، یادگیری مشارکتی و نقش همسالان در تجربه تحصیلی دانشجویان تأکید کرده‌اند ، هم‌راستا است. همچنین، یافته‌های پژوهش‌های کانیاباته و همکاران (۲۰۲۱) و لوپز-گارسیا و همکاران (۲۰۲۲، ۲۰۲۳)29نشان می‌دهد که محیط‌های یادگیری حمایت‌کننده، تعامل با دیگران و فراهم شدن فرصت مشارکت می‌تواند با انگیزش و درگیری تحصیلی دانشجومعلمان ارتباط داشته باشد. یافته حاضر نیز این دیدگاه را تأیید می‌کند ، اما علاوه بر آن ، نقش مشخص همسالان را از منظر تجربه خود دانشجومعلمان برجسته می‌سازد ؛ به‌گونه‌ای که همکلاسی‌ها نه‌تنها به‌عنوان همراهان اجتماعی ، بلکه به‌عنوان منبع الگوگیری ، حمایت ، رقابت علمی مثبت و تقویت احساس توانمندی تجربه می‌شوند. از این جهت، وجه تمایز پژوهش حاضر آن است که صرفاً به بررسی رابطه میان تعامل با همسالان و پیامدهای تحصیلی نپرداخته ، بلکه نشان داده است دانشجومعلمان چگونه موفقیت ، تلاش و حمایت همکلاسی‌های خود را مشاهده و تفسیر می‌کنند و چگونه این تجربه‌ها می‌توانند بر انگیزه آنان اثر بگذارند. بنابراین ، همسالان را می‌توان یکی از منابع مهم شکل‌گیری و تقویت انگیزه در بستر واقعی زندگی دانشگاهی دانست ؛ به‌ویژه زمانی که تعاملات میان آنان در قالب حمایت، یادگیری جمعی، رقابت سازنده و مشاهده الگوهای موفقیت شکل گیرد.

یکی از عوامل مهمی که در مصاحبه‌ها مورد توجه قرار گرفت ، تصویر دانشجومعلمان از آینده شغل معلمی بود. یافته‌های پژوهش نشان داد که برخورداری از امنیت شغلی ، امکان ادامه فعالیت در حرفه مورد علاقه و داشتن چشم‌انداز روشن از آینده شغلی، می‌تواند به تحصیل دانشجومعلمان معنا و جهت بیشتری ببخشد و در تقویت انگیزه آنان نقش داشته باشد. در برخی تجربه‌ها ، وجود چنین چشم‌اندازی زمینه استمرار تلاش تحصیلی را حتی در مواجهه با برخی کاستی‌های آموزشی و موانع محیطی فراهم می‌کرد. در مقابل، تصویر منفی از آینده حرفه معلمی، دغدغه‌های اقتصادی و معیشتی و پایین بودن ادراک‌شده جایگاه اجتماعی معلمی، از جمله چالش‌هایی بودند که مشارکت‌کنندگان آنها را با کاهش انگیزه و تضعیف احساس تعلق نسبت به این شغل مرتبط می‌دانستند. این یافته با پژوهش‌های پیشین درباره دانشجومعلمان هم‌راستا است؛ برای نمونه، پژوهش ژانگ و پنگ (۲۰۲۴)30نشان داد که انگیزش پیشرفت با توانایی عمل آموزشی دانشجومعلمان رابطه مثبت دارد و هویت حرفه‌ای و درگیری تحصیلی در این ارتباط نقش میانجی ایفا می‌کنند ؛ یافته‌ای که بر پیوند میان انگیزش، هویت حرفه‌ای و مسیر رشد حرفه‌ای تأکید دارد. همچنین، پژوهش‌های جدیدتر نشان داده‌اند که خودکارآمدی، انگیزش یادگیری و درگیری تحصیلی با شکل‌گیری هویت حرفه‌ای دانشجومعلمان ارتباط دارند و این فرآیند در بستر آموزش و تجربه حرفه‌ای شکل می‌گیرد. وجه متمایز پژوهش حاضر آن است که این پیوند را نه صرفاً در قالب رابطه میان متغیرها، بلکه از منظر تجربه زیسته دانشجومعلمان آشکار می‌کند؛ به‌گونه‌ای که آینده حرفه‌ای، امنیت شغلی، جایگاه اجتماعی و معنای معلمی در تجربه آنان بخشی از زمینه شکل‌گیری و تداوم انگیزه تحصیلی محسوب می‌شود. بنابراین، هرچه پیوند میان «تحصیل امروز» و «معلم آینده» برای دانشجومعلم روشن‌تر و معنادارتر باشد ، زمینه بیشتری برای تقویت انگیزه و مشارکت تحصیلی فراهم می‌شود ؛ در مقابل، ادراک منفی از آینده حرفه‌ای می‌تواند این انگیزه را تضعیف کند.

29 Cañabate et al. (2021) and López-García et al. (2022, 2023)

30 Zhang and Peng (2024)

منابع :

Ahmadipour, M., Hashemi, S. A., Ranjbar, M., & Behroozi, M. (2021). Identification and accreditation of effective components in designing the model of professional qualifications of student teachers (case study: Farhangian University of Bushehr). Journal of Adolescent and Youth Psychological Studies, 2(1), 417–728. doi:10.61838/kman.jayps.2.1.35

Cañabate, D., Gras, M. E., Serra, T., & Colomer, J. (2021). Cooperative approaches and academic motivation towards enhancing pre-service teachers' achievement. Education Sciences, 11(11), 705. doi:10.3390/educsci11110705

Chan, S., Maneewan, S., & Koul, R. (2023). Teacher educators' teaching styles: Relation with learning motivation and academic engagement in pre-service teachers. Teaching in Higher Education, 28(8), 2044–2065. doi:10.1080/13562517.2021.1947226

Chiranorawanit, S., & Nittayathammakul, V. (2024). Factors influencing pre-service technical teachers' academic performance: Cross-sectional study. Higher Education Studies, 14(2), 170–182. doi:10.5539/hes.v14n2p170

Fan, B. (2026). The influence of occupational values on academic motivation among pre-service teachers. Exploring Science Academic Conference Series, 24, 106–113. doi:10.70267/iclpce.2026106113

Guzman, R. B. (2023). Perception, challenges, and academic performance of pre-service teachers in student teaching. Journal for Educators, Teachers and Trainers, 14(5), 238–253. doi:10.47750/jett.2023.14.05.024

Karahan, E. (2022). The lived experiences of pre-service science teachers designing and teaching socioscientific issues-based units. Disciplinary and Interdisciplinary Science Education Research, 4, 24. doi:10.1186/s43031-022-00064-z

Kula, S. S. (2022). The predictive relationship between pre-service teachers' self-efficacy belief, attitudes towards teaching profession and teaching motivation. International Journal of Contemporary Educational Research, 9(4), 705–718. doi:10.33200/ijcer.1068573

López-García, G. D., Carrasco-Poyatos, M., Burgueño, R., & Granero-Gallegos, A. (2022). Teaching style and academic engagement in pre-service teachers during the COVID-19 lockdown: Mediation of motivational climate. Frontiers in Psychology, 13, 992665. doi:10.3389/fpsyg.2022.992665

López-García, G. D., Carrasco-Poyatos, M., Burgueño, R., & Granero-Gallegos, A. (2023). Relationships between needs satisfaction and the quality of motivation with academic engagement in pre-service physical education teachers. SAGE Open, 13(3). doi:10.1177/21582440231197507

Negassa, S. G., & Weldmeskel, F. M. (2026). Relationships among academic motivation, self-efficacy, and academic achievement among pre-service teachers at Jimma College of Teacher Education. Discover Psychology, 6, 230. doi:10.1007/s44202-026-00776-7

Pasco, J. C. (2026). Academic burnout, self-esteem, and buoyancy: Predictors of mathematics performance among pre-service teachers. International Journal on Studies in Education, 8(1), 200–211. doi:10.46328/ijonse.5563

Peng, Y., & Zhang, C. (2024). The influence of achievement motivation on the educational practice ability of pre-service teachers: The multiple mediating role of professional identity and learning engagement. Frontiers in Psychology, 15, 1463557. doi:10.3389/fpsyg.2024.1463557

Royea, D. A., & Nicol, C. (2019). Pre-service teachers' experiences of learning study: Learning with and using variation theory. Educational Action Research, 27(4), 564–580. doi:10.1080/09650792.2018.1515094

Sadeghinia, A., Rahimi, H., & Borhani Kakhki, Z. (2026). The lesson study approach and professional development of pre-service elementary student teachers: An exploratory mixed research. International Journal for Lesson and Learning Studies, 1–25. doi:10.1108/IJLLS-05-2025-0123

صفرنواده، م.، موسی‌پور، ن.، اظهری، م.، و محمدشفیعی، ع. (۱۳۹۸). تجربه زیسته دانشجومعلمان دانشگاه فرهنگیان از برنامه جدید کارورزی تربیت معلم. دوفصلنامه مطالعات برنامه درسی آموزش عالی، ۱۰(۱۹)، ۱۴۱–۱۶۹.